

KIELITIETOISUUS JA KIELITIETOISET TYÖTAVAT

ILONA KUUKKA©2019

**I KIELEN MERKITYS,
KIELITIETOISUUS JA
LUKUTAITO**

KIELI

Kieli on sosiaalista toimintaa.

- Kielellä viestitään.
- Kielellä annetaan asioille **erilaisia merkityksiä** tarkoituksesta riippuen. Kielellä arvotetaan asioita.
- Kieli **vaihtelee** eri tilanteissa.
- Kielellä muodostetaan erilaisia **tekstilajeja** tiettyihin **tarkoituksiin**.
- Tekstilajit pysyvät ja muuttuvat. Digitaalinen ympäristö synnyttää uudenlaisia tekstilajeja.

Kielellä luodaan tietorakenteita.

- Kielellä **nimetään**, luokitellaan ja muodostetaan kokonaisuuksia.
- Uusi tieto yhdistetään aikaisempaan tietorakenteeseen, jota se muokkaa osaltaan uudenlaiseksi.
- Uutta tietoa reflektoidaan aikaisemman kanssa dialogisessa prosessissa, joka tapahtuu kielellä.
- Kielellä **ajatellaan**.

KÄSITTEITÄ

Teksti on puhuttu, kuultu ja kirjoitettu. Teksti voi olla painettu tai digitaalinen, siihen yhdistyy yhä useammin kuvaa ja ääntä, musiikkia ja tehosteita.

Tekstiä ovat myös graafit, emojiit, merkit...

Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten tekstien tulkitsemisen, tuottamisen ja arvottamisen taitoja, jotka auttavat oppilaita ymmärtämään monimuotoisia kulttuurisia viestinnän muotoja sekä rakentamaan omaa identiteettiään.

- Laaja-alainen osaaminen, opetussuunnitelman perusteissa 2014

KIELITIETOISUUS

Oppilaitoksen toimintakulttuurissa kielitietoisuus tarkoittaa

- kielen keskeisen merkityksen tunnustamista vuorovaikutuksessa ja oppimisessa,
- tietoisuutta oppilaiden eri kielistä ja kielimuodoista
- kielten arvostamista ja näkymistä oppilaitoksen arjessa

Opetuksessa ja oppimiskäsityksessä kielitietoisuus tarkoittaa

- kaikkien oppiaineiden vastuuta lukutaidosta
- **tiedonalojen yleisen ja erityisen kielen** tuntemista
- opittavan sisällön **kielilähtöistä** tarkastelua
- kielitietoisia työtapoja kaikkien oppiaineiden opetuksessa

MIKSI KIELITIETOISUUTTA JUURI NYT?

- ”Nuorten lukemiseen käyttämä aika on lähes puolittunut 20 vuodessa. Useita kertoja viikossa kaunokirjallisuutta lukee vain 10 prosenttia 15-vuotiaista nuorista ja tietokirjallisuutta vain 4 prosenttia. Älypuhelimien ja internetin käyttö on väistämättä vaikuttanut nuorten lukutottumuksiin. Kiinnostus etenkin **pitkien tekstien** lukemiseen on laskenut.
- Tutkimusten mukaan suomalaisnuorista joka kymmenennellä on heikko lukutaito, pojista jopa 16 prosentilla. Ero tyttöjen ja poikien välillä on Suomessa kasvanut – tyttöjen ja poikien välinen ero lukutaidossa on suurempi kuin missään muussa OECD-maassa.”
- www.lukukeskus.fi

LUKUTAIDON HAASTEET JUURI NYT

- Digitaalisten tekstien lukeminen vaatii uudenlaista lukutaitoa, koska ne eivät aina etene johdonmukaisesti.
- Linkkejä pitää osata käyttää, ettei eksy asiasta. Google ohjaa keskittymistä mainoksin muualle.
- Tekstin kokonaisuutta on vaikea hahmottaa sivupalkkia vierittäessä.
- Silmäilevä lukeminen on yleistynyt digitaalisen lukemisen myötä.

- Digitaalisia tekstejä on tarjolla nopeasti, helposti ja paljon.
- Lukijan on vaikeaa erottaa laatu ”halpatuotteista”, fakta fiktiosta, provokaatio mielipiteestä. Trollit ja valeuutiset virittävät keskustelun, jossa moni ei tiedä, mistä keskustele.
- Oman tekstin tuottamiseen löytyy äärimmäisiä malleja. Keskustelupalstoilla kieli kärjistyy ja muuttuu samankaltaiseksi.
- Vakavasti otettavan viestin kirjoittaminen vaatii uusia tekstitaitoja: esim. twiitti pitää osata kirjoittaa tiettyjen rajojen puitteissa. Viestin yksiselitteisyys ja täsmällisyys ovat mahdottomia vaatimuksia, koska lähtökohtana on usein ymmärtää viesti väärin.

Olisi korkea aika tehdä puhdistus YLE:llä ja siirtää kaikki itseinhoiset ja suomalaisvihamieliset imbesillit asianmukaisiin hoitolaitoksiin saamaan tarvittavaa terapiaa harhaisuuksiinsa. On rikos Suomen kansaa kohtaan antaa heidän horista harhaisia aivopierujaan valtiollisella kanavalla veronmaksajien piikkiin.

Mv-LEHTI 18.1.2019

Digitaalisissa teksteissä on yhä enemmän myös uudenlaista tekstiä: merkkejä, liikkuvia tunnuksia, lyhenteitä. Tämä on ominaista erityisesti lapsia ja nuoria ympäröiville teksteille.

MONILUKUTAITO

- KOOSTUU ERILAISISTA LUKUTAIDOISTA:

- **YLEINEN LUKUTAITO**

- MEDIALUKUTAITO

- DIGITAALINEN LUKUTAITO

- VISUAALINEN LUKUTAITO

- INFORMAATIOLOUKUTAITO

Jälkimmäiset ovat nykyisin suureksi osaksi verkossa, joten digitaalisesta lukutaidosta voisi puhua myös yläkäsitteenä.

MIHIN LUKUTAITOA TARVITAAN

- kun voimme kuulla mobiililaitteesta kaiken puheena ja lisäksi miellyttävällä äänellä,
- kun google kääntää vieraskielisen puheen välittömästi ja oikein,
- kun kone etsii relevantin tiedon hakusanan perusteella ja kertoo sen meille sopivasti painottaen omaksuttavaksi,
- kun voimme puhua oman tekstimme koneelle, joka kirjoittaa sen virheettömästi,
- kun voimme näpytellä kuvakkeita toisensa perään viestiksi ja kone kertoo vastaanottajalle, mitä tarkoitamme.

- **Mitä meille tapahtuu, jos myös ihmiskunnan fiksuimmat mielet valjastetaan katsomaan kissavideoita, hyppimään tehtävästä toiseen ja hajottamaan tarkkaavaisuutensa moneen asiaan yhtä aikaa?**

Aivotutkija Minna

LUKUTAITOA TARVITAAN...

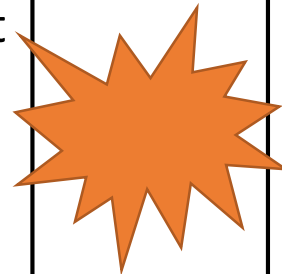
- ajatteluun ja sen kehittämiseen
- maailman ymmärtämiseen: kokonaisuuksien näkemiseen ja muuttuvien tietorakenteiden muodostumiseen
- ympäröivän maailman hallintaan ja yhteiseen ymmärrykseen
- etiikkaan ja sivistykseen

ILMASTONMUUTOKSESTA PITÄÄ OSATA LUKEA

Merenpinta voisi nousta metritolkulla ainoastaan jos Grönlannin tai Etelänapamantereen maanpäälliset valtavat jäätiköt sulaisivat. Pohjoisnavan jääthän ovat kokonaisuudessaan meressä, jolloin niiden sulaminen ei nostaisi merenpintaa.

Grönlannin jäätiköt eivät kuitenkaan ole sulaneet kokonaan, vaikka Grönlannin keskilämpötila on historiassa ollut jopa viisi astetta nykyistä korkeampi. Myöskään valtaosa Etelänapamantereesta ei osoita sulamisen merkkejä.

www.ilmastofoorumi.fi

Grönlannissa sulamisen tahti on huolestuttava. Yhdysvaltalaiset jäätikkötutkijat kairasivat Grönlannin mannerjäätikön läntisestä osasta näytteitä jopa 140 metrin syvyydestä ja pystyivät tekemään aiempaa tarkemman analyysin koko jäätikön sulamisvauhdista.

Tutkimuksen mukaan sulamisvesiä valuu pohjoisessa mereen enemmän kuin luultavasti kertaakaan 8 000 vuoteen.

Jäätikkö sulaa alati kiihtyvällä tahdilla. 1900-luvun keskiarvosta sulaminen on lisännyt vauhtia 33 prosenttia kahdella viime vuosikymmenellä, ja jäätikkö sulaa nyt 50 prosenttia nopeammin kuin ennen teollistumista 1800-luvulla.

www.tiede.fi

- **Tekoälyn ymmärtäminen vaatii aivan uudenlaista tiedonalan kielen lukutaitoa.**
- **Tekoälyyn liittyvät muutokset pitää hallita. Se ei onnistu, jos ei ymmärrä, miten kaikki toimii.**

”Miten tekoälykeskusteluun saataisiin enemmän tiedettä ja vähemmän klikkiotsikoita? Nähdäkseni vastaus on yksinkertainen: ymmärrystä tekoälyn perusteista on levitettävä muuallekin kuin tutkijoiden ja tekoälyn ammattilaisten piiriin. Tavoitteena *ei ole* kouluttaa koko kansasta tekoälykoodareita. Sen sijaan perusteiden avulla saavutetaan *kyky osallistua tekoälyyn liittyvään yhteiskunnalliseen keskusteluun ja arvioida kriittisesti esitettyjä väitteitä* – tekoälyn lukutaito. (Teemu Roos, apulaisprofessori, HY, Tieteessä tapahtuu 1/2018)

SUOMI oli sata vuotta sitten kehitysmaa. Silti suomalaisista lähes 95 prosenttia osasi lukea, vaikka kansakoulu tuli pakolliseksi vasta 1920-luvulla. Perintöä kannattaa vaalia, koska hyvä lukutaito on avoimen demokratian ja terveen kansalaisyhteiskunnan kulmakiviä.

Päätoimittaja Kaius

Niemi 24.12.2018,

HS

LUKUTAIDON VAHVISTAMINEN ON OPETTAJAN KIELITIETOISUUTTA

- Lukutaito opitaan vaiheittain: peruslukutaito/sujuva lukutaito, toimiva lukutaito ja kriittinen lukutaito (esim. Lerkkanen 2006).
- Sujuvaa lukutaitoa pitää harjaannuttaa, koska se on toiminnallisen ja kriittisen lukutaidon edellytys. Ääneen lukeminen, kaikki sivustot Ekapelistä Kirjakujaan ja Luki-Luukakseen kannattaa ottaa käyttöön. Eriyttämistä tarvitaan, koska osalla sujuvan lukutaidon puutteet haittaavat oppimista vielä yläkoulussa.
- Lukutaito opitaan vain lukemalla, siksi koulun pitää tarjota apua ja ohjausta erilaisten tekstien lukemiseen. Koulun pitää valikoida tekstejä, jotka opettavat tietojen erittelyä, yhdistämistä, kokonaisuuksien hallitsemista - **ajattelua**.

II TIEDONALOJEN KIELI

OPETUKSEN KIELI ON TIEDONALOJEN KIELTÄ

- Tiedonalojen kieli *käsitteellistää* asiat. Sillä ymmärrämme ympäröivää maailmaa ja sen ilmiöitä. Sillä tuotetaan tietoa ja arvioidaan sitä.
- Tiedonalojen kieli on *yleistä ja erityistä*.
- Eri tiedonalat lähestyvät ilmiöitä ja tuottavat tietoa eri tavoin - kieli ilmentää tiedonalan ominaispiirteitä. Jokaisella tiedonalalla on omia, vakiintuneita tapoja käyttää kieltä, omia tyypillisiä genrejä/tekstilajeja.
- Monet oppimateriaalien tekstit ovat useiden tekstilajien yhdistelmiä, esim. oppikirjan tekstit. Perustekstilajien hallinta antaa välineet selvittää muuttuvien tekstilajien keskellä.

Eilen oli pakkasta
ja tänään on
kolme astetta
lämmintä.

Lämpötila
vaihtelee
päivittäin.

Talvella kasvin
kukka, lehdet ja
varsi kuivuvat.

Talvella kasvin
maapälliset
osat kuihtuvat.

Aurinko
lämmittää ja
antaa valoa.

Aurinko
säteilee lämpöä
ja valoa.

Yleinen tiedonalojen kieli on esim. kieli, jolla oppilas/opiskelija lukee uutissivuston tekstejä tai tekee työhakemuksen. Erityinen tiedonalojen kieli on esim. matematiikan sanallisten tehtävien kieli rakenteineen ja traditioineen.

Tiedonalojen kieli on useimmille lapsille vieras kieli koulun alkaessa. Jos lapsen kanssa on luettu lasten tietokirjoja ja avattu käsitteitä, keskusteltu, tiedonalan kieli ei ole koulussa vaikeaa.

TIEDONALOJEN KIELELLÄ OPITAAN JA OSOITETAAN OPPIMINEN

- Oppilaalla pitää olla...

kognitiiviset resurssit

- tiedot käsiteltävästä asiasta

Käytännöllinen kompetenssi

- Esim.taito valita tekstilaji , joka sopii tiedonalalle, oikeiden käsitteiden käyttö

Kielelliset resurssit

- Esim.taito tuottaa kielellisesti ymmärrettävää ja asianmukaista tekstiä.

- Käytännölliset ja kognitiiviset resurssit vahvistuvat aineenopetuksessa, kielelliset suomen kielen opetuksessa.

MISTÄ ALOITAN?

Painettujen ja digitaalisten oppikirjojen tekstit ovat monen eri tekstilajin yhdistelmiä.

MIETI

- MITKÄ OVAT TYYPILLISIÄ TEKSTEJÄ (PERUSTEKSTILAJEJA), JOITA OPPILAAN/OPIKKELIJAN PITÄÄ OPPIA LUKEMAAN, YMMÄRTÄMÄÄN JA TULKITSEMAAN MINUN AINEESSANI?
- MITÄ TEKSTEJÄ OPIKKELIJAN PITÄÄ OSATA KIRJOITTA?
- MITÄ OPIKKELIJAN PITÄÄ ILMAISTA SUULLISESTI?

ARVIOI

- TEKSTIEN RAKENNETTA JA SISÄLTÖÄ OPIKKELIJAN SILMIN.
- OMAA TEKSTIÄSI (PUHETTASI, KIRJOITTAMAASI) OPIKKELIJAN SILMIN?

III KIELITIETOISIA TYÖTAPPOJA

KIELITIETOISET TYÖTAVAT

Kielitietoisilla työtavoilla

- vahvistetaan tietorakenteita - ajattelemisen taito
- opitaan käsitteitä - tiedot
- opitaan erottamaan erilaisia kielenkäyttötilanteita ja tekstilajeja
- opitaan erilaisten tekstien ymmärtämistä, tulkintaa ja arvottamista
- opitaan omien tekstien tuottamista eri ympäristöissä

”AINETIETOISUUS” SUOMEN KIELENOPETUKSESSA

- Eri oppiaineiden tekstit ovat oppilaille läheisimpiä tietotekstejä. Siksi niitä pitäisi käsitellä myös suomen tunneilla. ”Ainetietoisuus” tarkoittaa sitä, että suomen opettaja tuntee niitä tekstilajeja, joita eri oppiaineissa vaaditaan. Luokanopettajalle eri aineiden tekstien huomioon ottaminen suomen opetuksessa on helppoa, koska hän opettaa useita aineita.
- Yläkoulussa suomen ja aineenopettajan yhteistyöllä voi selvittää, millainen on essee historiassa, millaisia ovat maantieteen koevastaukset...jne.
- Monia tehtäviä voidaan toteuttaa samassa jaksossa sekä suomen että ao. aineen tunneilla yläkoulussa. Lukiossa voi olla yhteistyökursseja, joista on aikuislukioissa hyviä kokemuksia.

TEKSTITAITOJEN ”AINETIETOINEN” KURSSI

- Voidaan toteuttaa valinnaiskurssina tai yhdistää ilmiöpohjaiseen kokonaisuuteen. Voidaan järjestää myös kerhotunteina tai ns. läksypajana.
- Vetovastuu on äidinkielen/suomen opettajalla tai erityisopettajalla.
- Käsiteltävät tekstit valitsee aineenopettaja. Aineenopettaja on mukana silloin, kun ao. tekstiä opiskellaan.
- Harjoitellaan niitä tekstejä, joita pitää itse tuottaa.
- Jos kurssi järjestetään varsinaisen kouluajan ulkopuolella, se voidaan suunnata valikoidulle ryhmälle. Esim. erityisopettaja voi ohjata kurssille.
- Kokemukset ovat olleet erittäin hyvät aikuislukiossa ja Helsingissä Itäkeskuksen lukiossa (nyk. kielilukiossa).

KIELITETOISIA TYÖTAPOJA

- **opetusjakson vaiheiden esittely**

? Jäsentää oppimista ja luo rakenteen opetusjaksoon.

- **orientoiva sanasto, avainsanat ja käsitekuvio opetusjakson alussa**

? Aktivoi aikaisemmat tiedot, auttaa hahmottamaan opittavaa kokonaisuutta, harjaannuttaa tiedonhankintataittoa.

- **tekstin yhteinen tai ohjattu lukeminen**

? Opettaa tekstilajien erottamista, lisää tiedonalan sanavarastoa, avaa käsitteet, antaa tietoa, lisää vuorovaikutusta

- **yhdessä kirjoittaminen/uudelleen kirjoittaminen (keskeinen tietoaines)**

? Opettaa tekstilajien rakenteita, auttaa uusien tietojen ymmärtämistä, vahvistaa oppilaan/opiskelijantietorakenteita, lisää vuorovaikutusta

- **ohjattu kirjoittaminen**

? Opettaa tekstilajien rakenteita, auttaa tiedonalojen kielen sanaston omaksumisessa, vahvistaa johdonmukaista ajattelua

OPETUSJAKSO HALTUUN

- Käytä kuvia. Kuvien käyttäminen on tärkeää erityisesti, jos opetusryhmässä on valmistavan vaiheen oppilaita. Nimeä opetustilaan perustoiminnot ja tee kuvatekstit:

Otetaan padit.

Tarvitaan sakset.

- Selvitä opetustuokion alussa sen **vaiheet oppilaille**. Kirjoita nämä vaiheet näkyville. Tämä helpottaa kaikkia oppilaita.

”Ensin katsotaan video sammakosta. Sen jälkeen...”

VIDEO

KESKUSTELU

TEHTÄVÄT parin
kanssa

SANASTO ORIENTOI KÄSITELTÄVÄÄN ASIAAN

**Keskeinen sanasto auttaa
orientoitumaan opittavaan**

Oppilas/opiskelija etsii sanoille selitykset. Sanasto johdattaa asiaan. Sanasto aktivoi muistia.

Sanasto säilyy oppilaan/opiskelijan koneessa (tai vihossa) koko opetusjakson ajan.

YKSILO
OMINAISUUS

LAJI

POPULAATIO

ELINYMPÄRISTÖ

ELIÖYHTEISÖ

EKOSYSTEEMI

kasvihuonekaasu _____

lämpösäteily _____

kasvihuone _____

päästö _____

avaruus _____

maapallo _____

ilmasto _____

hiilidioksidi _____

metaani _____

dityppioksidi _____

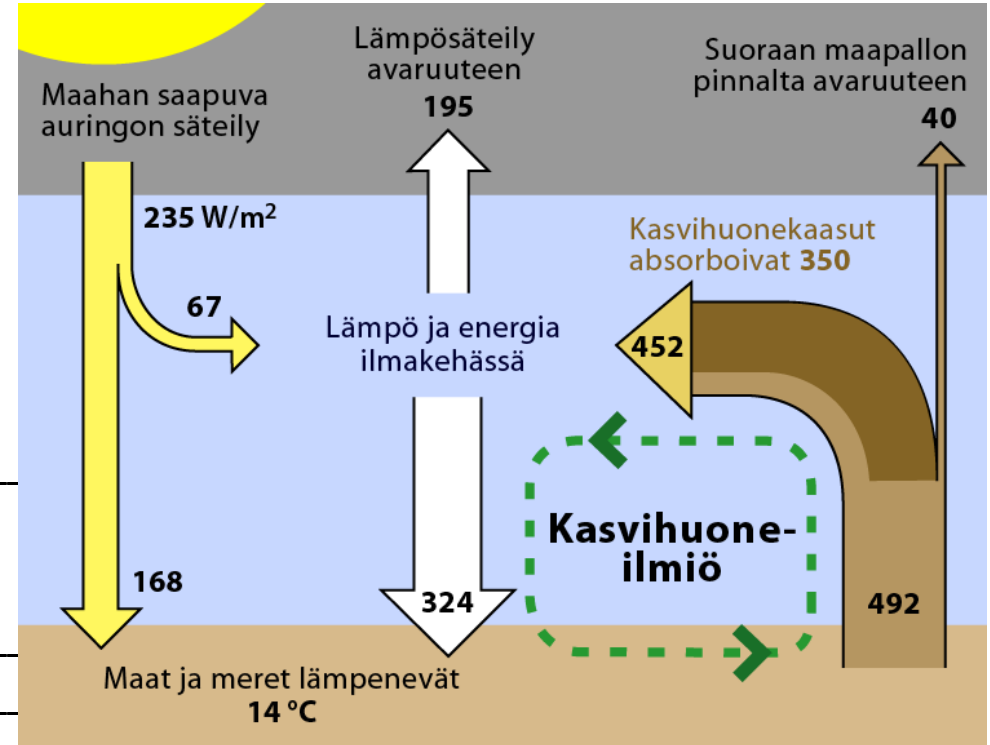
fossiiliset polttoaineet _____

maakaasu _____

öljy _____

hiili _____

energia _____

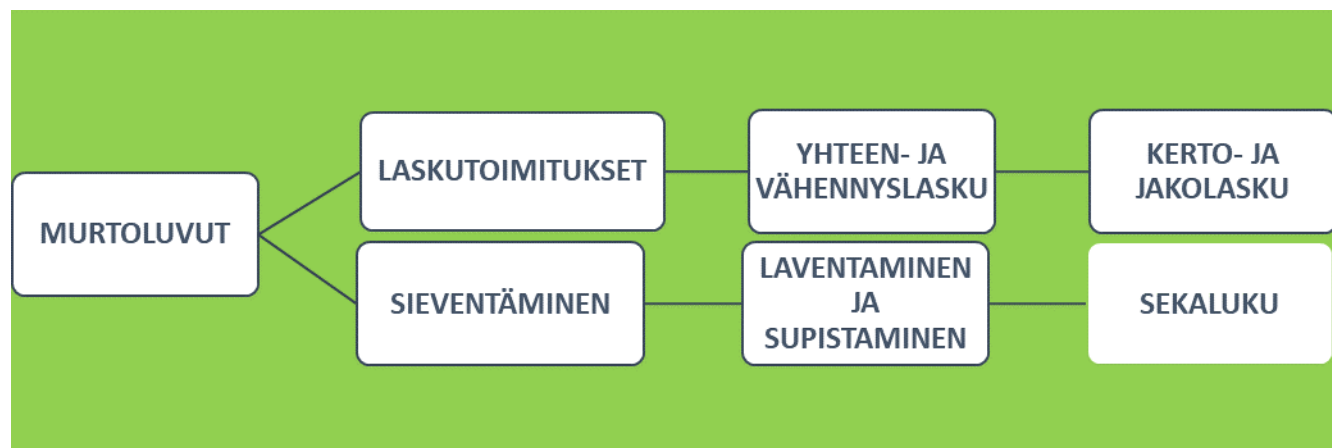
AVAINSANAT VIRITTÄVÄT AIHEESEEN

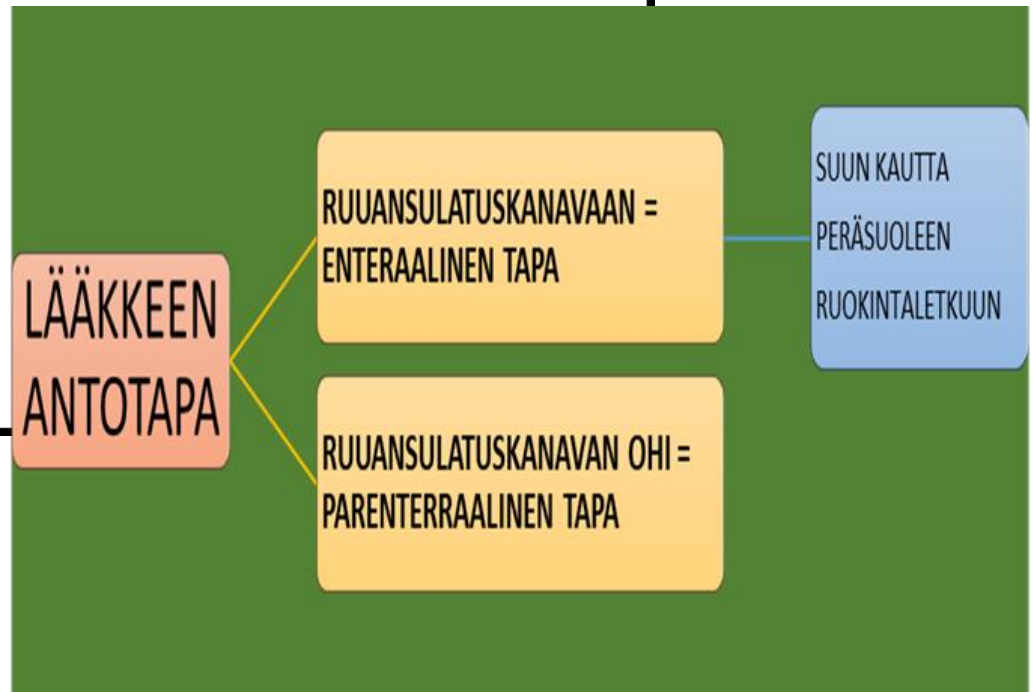
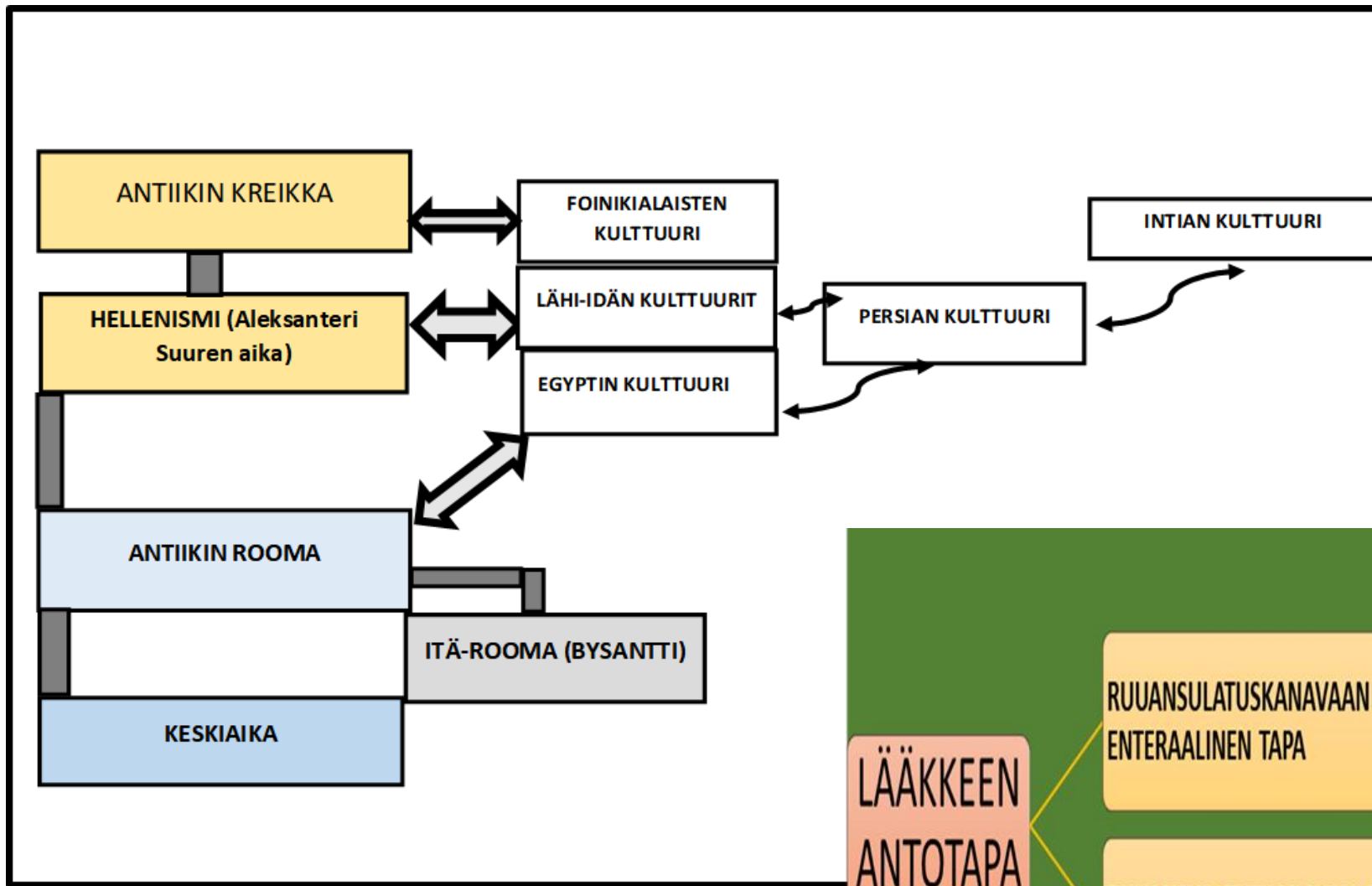
olomuoto
lämpötila
rakenneosa

- Avainsanat avaavat kehyksiä uudelle tiedolle.
- Avainsanoiksi nostetaan sisällön kannalta keskeisiä sanoja. Näitä löytää helposti tekstien väliotsikoista tai lopussa olevasta kertauslaatikosta. Ne voi ottaa esille leikin (esim. Hirsipuu), videoiden tai kuvien avulla.
- Avainsanat avataan keskustelun yhteydessä. **Ne jäävät näkyviin.**
- Avainsanoja lisätään, kun harjoitellaan muistiinpanojen tekemistä/uudelleen kirjoittamista.

KÄSITEKUVIO HAHMOTTAO KOKONAISUUTTA

- Esittele keskeiset käsitteet ilman avaamista opetusjakson alussa.
- Opetusjakso voi olla kokonainen kurssi tai lyhyempi kokonaisuus.
- Käsitteet voivat olla (1) jakson ohjelmassa tai (2) erillisenä luettelona tai kuvana alustalla tai parhaimmillaan näkyvillä opetustilassa.
- Käsitekuvioon palataan silloin, kun käsite tulee esille opetuksessa ja se avataan.

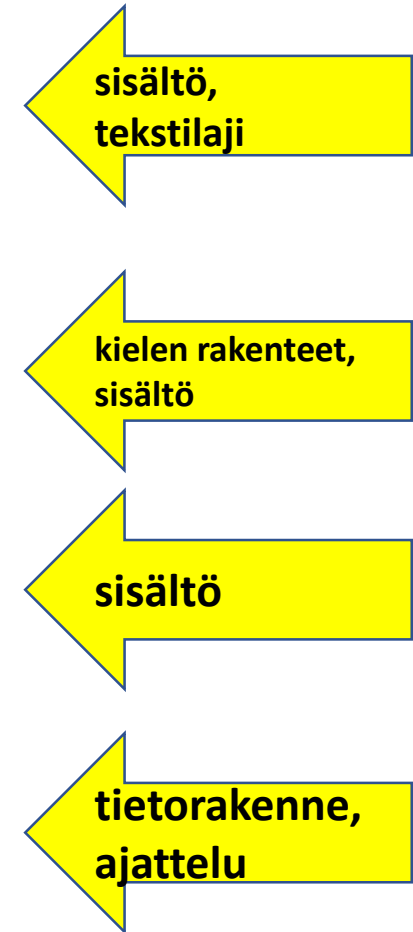

KAIKKI ALKAA LUKEMISESTA

- Tekstejä oppii ymmärtämään, lukemaan, arvottamaan ja tuottamaan itse **vain lukemalla**.
- Tekstin sisältö antaa ainekset tiedon rakenteille, syvemmälle ymmärtämiselle ja arvottamiselle. Kokonaiset tekstit auttavat ajattelua. Tekstin pituus ei ratkaise, vaan ymmärrettävyys.
- Yhteinen lukeminen auttaa tukea tarvitsevia lukijoita.
- Lukemista voi eriyttää niin, että taitavat lukijat toimivat itsenäisesti valmiiden ohjeiden ja kysymysten pohjalta ja opettaja toimii muiden kanssa.

YHTEINEN, TUETTU LUKEMINEN

- **Annetaan tietoa tekstistä: mikä** teksti on (mikä on tekstin aihe), **kenelle** teksti on kirjoitettu, **miksi** se on kirjoitettu, kuka sen on kirjoittanut, millainen on tekstin **rakenne**,
- **Luetaan** teksti yhdessä kokonaan - vaikeat sanat ja rakenteet avataan lukemisen aikana, opettaja ennakoi ao. kohdat,
- **Luetaan yksityiskohtaisesti** tekstin keskeiset osat - opettajan oikeat kysymykset kiinnittävät huomion keskeiseen asiaan (kysymys, johon kaikki osaavat vastata),
- **Avainkäsitteet** - poimitaan opettajan kysymysten perusteella. Yhdistetään tieto käsitekuviioon. Tehdään muistiinpanot.

TIETO LUETTAVASTA TEKSTISTÄ

olomuoto
lämpötila
rakenneosa

Esimerkki 1:

OPETTAJA: Seuraavan tietotekstin aihe on aineen kolme olomuotoa. Esimerkkiaine on vesi. Ensimmäisessä kappaleessa **selitetään**, mistä olomuoto johtuu. Sitten **kuvaillaan** aineen rakenneosien liikettä kiinteässä aineessa eli jäässä ja nestemäisessä aineessa eli vedessä. Mitä ovat aineen rakenneosat?

- *Atomit, molekyylit, ionit. (Kaikki oppilaat tietenkkin osaavat nämä...)*

OPETTAJA: Toisessa kappaleessa **kuvaillaan**, miten vesi muuttuu höyryksi. Molemmissa kappaleissa **selitetään**, että olomuodon muuttumisen aiheuttaa lämpötilan muuttuminen. Muistatteko veden sulamispisteen? Entä kiehumispisteen?

- *0°, 100° (...ja nämä)*

OPETTAJA: Tekstissä siis **kuvaillaan** ja **selitetään** aihetta. Kuvailu vastaa kysymykseen *millainen* ja selitys *minkä vuoksi*.

Eriyttäminen

- Teksti esitellään yhteisesti kaikille.
- Esittelyn jälkeen taitavat lukijat voivat lukea tekstin parin kanssa tai itsenäisesti.
- Taitavat lukijat saavat opettajan ”oikeat” kysymykset ja etsivät niihin tekstistä vastaukset sekä poimivat avainsanat parin kanssa tai itsenäisesti.
- Tähän työskentelytapaan pyritään tuetun lukemisen kautta kaikkien oppilaiden kanssa.
- Tuetun lukemisen kautta opitaan lukemaan itsenäisesti.

HARJOITUKSIA, TEKSTIN KOKONAISUUS

Järjestä tekstin kappaleet johdonmukaiseen järjestykseen.

- I Johdanto, johon sisältyy määritelmä ja tekstin etenemisjärjestys
- II Asiakappale, jossa määritellään ja kuvaillaan toinen osatekijä
- III Asiakappale, jossa määritellään ja kuvaillaan toinen osatekijä
- IV Loppukappale, jossa arvioidaan ilmiön merkitystä.

Oppiaineen kielilähtöinen tarkastelu on oppikirjojen ja muun opetusmateriaalin arviointia: millaisia tekstejä oppilaan/opiskelijan oppiaineessa pitää osata lukea ja kirjoittaa. Millaiset tekstilajit ovat ominaisia juuri tälle aineelle?

Kielitietoisuus on tärkeää, koska oppilaat/opiskelijat ovat tänään valtavan tekstimäärän ympäröimiä. Lukutaidon vaatimukset ovat kasvaneet. Jokainen tarvitsee sujuvaa lukutaitoa, että voisi kehittyä myöhemmin kriittiseksi lukijaksi. Kielitietoiset työtavat sopivat kaikenlaisille oppijoille. Paljon ja erilaisia tekstejä lukeva oppilas/opiskelija voi edetä itsenäisesti ja tottumaton lukija saa apua.

Opettajan kielitietoisuudella tarkoitetaan sitä, että opettaja ymmärtää kielen merkityksen opetuksessa. Siihen kuuluu oppiaineen kielilähtöinen tarkastelu ja kielitietoisien työtapojen käyttäminen opetuksessa.

Kielitietoiset työtavat ohjaavat oppilaita/opiskelijoita käyttämään oppiaineen omaa tiedonalan kieltä. Heitä ohjataan tunnistamaan aineelle ominaisia tekstejä, niiden ymmärtämistä ja tuottamista. Kielitietoiset työtavat edellyttävät aineenopettajan ja äidinkielen/suomen opettajan yhteistyötä. Tällaiset tavat sopivat mainiosti myös vieraiden kielten opetukseen.

Mitä kappaleessa tehdään? Kirjoita laatikkoon.

Mitä tarkoittaa lautasmalli ja miksi se on tärkeä?

Lautasmalli liittyy terveelliseen ruokaan. Päivän ruokalautasella pitäisi olla puolet kasviksia (perunaa ei lasketa lautasmallissa kasviksiin), neljäsosa lihaa tai kalaa ja neljäsosa pastaa, riisiä tai perunaa.

Lautasmalli on suositus, joka perustuu tutkimuksiin. Meidän pitää saada päivittäin kaikkia ravintoaineita. Rasvaa, hiilihydraatteja ja proteiineja tarvitaan, mutta ei mitään liikaa. Jos syö lautasmallin mukaan, paino pysyy normaalina ja jaksaa olla koulussa pitkän päivän.

Kaikki eivät ole samaa mieltä, että lautasmalli on hyvä. Esimerkiksi ns. karppaajat syövät rasvaa enemmän ja jättävät pois hiilihydraatteja. He väittävät, että niin voi paremmin. Kasvissyöjät ja vegaanit jättävät lihan ja kalan pois. Heidän pitää saada silloin proteiinit muualta.

Minä uskon, että lautasmalli on terveydelle hyvä, koska sitä on tutkittu kauan. Niin monet suosittelevat sitä.

OPETTAJAN OIKEAT KYSYMYKSET

- Kaikki löytävät vastauksen.
- Kysymyksessä avataan kysyttävän sanan merkitystä.

Aineen **olomuoto** johtuu sen **atomien** tai **molekyyliden** välisistä **vuorovaikutuksista**. Esimerkiksi “**kiinteässä** vedessä” eli jäässä vesimolekyylit ovat sitoutuneet toisiinsa **vetysidoksilla**, ja vesimolekyylit **värähtelevät** paikoillaan.

Symmetria, digikirja, Hius- ja kauneusalan fysiikka

-Tekstin toinen sana kertoo, mikä on tekstin aihe. Mikä sana se on?

-Sana tarkoittaa sitä, että joku on tekemisissä toisen kanssa ja vaikuttaa toiseen. Sana on ensimmäisen virkkeen viimeinen.

- Ensimmäisessä virkkeessä on nimetty kaksi aineen rakenneosaa. Mitkä?

-Mikä adjektiivi on sanan vedessä edessä? Se sana on yksi aineen olomuoto.

-Kiinteässä aineessa molekyylit eivät liiku pois. Mitä ne tekevät? Katso virkkeen kaksi viimeistä sanaa.

-Ne ovat kiinni toisissaan. Miten? Ne ovat sitoutuneet... *Tämän jälkeen kuva vetysidoksesta.*

Kun **lämpötila** nousee yli nollan asteen, jää sulaa vedeksi, **nesteeiksi** ja vesimolekyylit pääsevät **liikkumaan toistensa ohi**, mutta ovat **vuorovaikutuksessa toisiinsa vetysidoksilla**.

Symmetria, digikirja, Hius- ja kauneusalan fysiikka

-Jää on veden kiinteä olomuoto. Tekstissä sanotaan, että jää sulaa vedeksi. Mitä jäästä tulee silloin. Mikä on toinen olomuoto. Vesi on?

-Mikä muuttuu, kun jää sulaa? Tekstin toinen sana?

-Nesteessä molekyylit eivät pysy paikallaan. Mitä ne tekevät? Etsikää sana pääsevät. Ne pääsevät...

-Molekyylit liikkuvat, mutta ne vaikuttavat edelleen toisiinsa, miten sanomme Ne ovat, kaksi sanaa.

Toisinaan veden pinnassa olevalla vesimolekyylillä on sen verran liike-energiaa, että se **irtoaa** molekyyliden välisistä vetysidoksista ja haihtuu vesihöyryksi. **Lämpötilan** noustessa yli sadan asteen kaikkien vesimolekyyliden energia riittää vetysidosten katkaisuun ja vesi höyrystyy **vesihöyryksi**. Höyryssä vesimolekyylit liikkuvat **itsenäisesti** vapaina ilmassa, kunnes joko tiivistyvät vedeksi tai härmistyvät jääksi.

Symmetria, digikirja, Hius- ja kauneusalan fysiikka

-Kappaleessa puhutaan aineen kolmannesta olomuodosta. Mitä molekyylille tapahtuu, kun sillä on energiaa. Mitä tekstissä lukee että-sanon jälkeen? Se...

-Milloin kaikki vesimolekyylit irtoavat? Mikä nousee? Seuraava virke alkaa sillä sanalla. Sano perusmuoto.

-Katsokaa virkkeen viimeistä sanaa. Sanasta löytyy veden kaasumainen olomuoto. Mikä sana on?

-Miten molekyylit liikkuvat kaasumaisessa aineessa, höyryssä. Mitkä sanat seuraavat verbiä liikkua?

-Vetysidoksia ei enää ole...

KYSYMYSTEN PERUSTEELLA LUOTU KÄSITEKUVIO MUISTIINPANOIKSI

- **AINEEN OLOMUODOT**

- **KIINTEÄ**

NESTE

KAASU

- jää

vesi

höyry

- Molekyylit

Molekyylit

Molekyylit

- värähtelevät paikallaan.

liikkuvat, mutta

haihtuvat.

- Vetysidokset pysyvät.

ovat vuorovaikutuksessa.

Vetysidokset katkeavat.

- **LÄMPÖTILA**

OPPILAAT TEKEVÄT VALMIISEEN POHJAAN
LUKEMISEN EDETESSÄ.

SANAN MERKITYKSEN AVAAMINEN, ESIMERKKI

OPETTAJA:

- Muistatteko, että virke alkaa aina isolla kirjaimella ja lopussa on piste, kysymysmerkki tai huutomerkki. Ensimmäisessä virkkeessä puhutaan kasvin **maan päällä olevista osista**. Mitkä kasvin osat ovat maan päällä?
- Saman virkkeen viimeinen sana tarkoittaa samaa kuin kuivua? Mikä verbi virkkeessä on?
- Toisen virkkeen verbi tarkoittaa samaa kuin viettää talvea, olla talven aikana? Mikä erityinen verbi on?
- Etsi viimeisestä virkkeestä sana, joka tarkoittaa samaa kuin laittaa talteen jotakin varten.

- MAAN PÄÄLLÄ OLEVA OSA
- KUIHTUA
- TALVEHTIA
- VARASTOIDA

KIELEN RAKENTEITA TEKSTILÄHTÖISESTI, ESIMERKKI

”Syksyn ja talven aikana kasvien maan päällä olevat osat kuihtuvat. Monet kasvit talvehtivat maan alla olevien juurien ja sipulien avulla. Kasvit ovat varastoineet niihin kesällä ravintoa seuraavaa kevättä varten.”

Opettaja kirjoittaa esimerkin:

- se, mikä on OLEVA
- se, joka kasvaa on KASVAVA

Jatketaan partisiippien (vain suomen opettaja nimeää partisiipiksi) opettelu suullisesti tai etsitään niitä lisää tekstistä.

TIETOTEKSTIN KIRJOITTAMINEN UUDELLEEN

- Lukemisen jälkeen voidaan valita **keskeinen sisältö ja kirjoittaa se uudelleen**. Avainsanat näkyvät. Nopeassa työtavassa avainsanat annetaan tekstin lukemisen jälkeen.
- Eriyttävät vaihtoehdot:
 - **A) Opettaja toimii kirjurina ja kyselee opiskelijoilta, miten kirjoitetaan. Opettaja muokkaa tekstin ”huomaamatta”. Koko ryhmä osallistuu.**
 - **B) Opiskelijat kirjoittavat parin kanssa/ryhmässä. Opettaja tukee prosessia.**
 - **C) Osa kirjoittaa itsenäisesti ja opettaja kirjoittaa heikompien kanssa.**
 - D) Kaikki opiskelijat kirjoittavat itsenäisesti.**

Sisältö ja tiedonalan kieli säilyvät, rakenne muuttuu.

Oppilaiden yhdessä kirjoittama teksti opettajan johdolla:

- ***”Aineen kolme olomuotoa ovat kiinteä, neste ja kaasu. Olomuoto riippuu aineen rakenneosien, atomien tai molekyylien, vuorovaikutuksesta. Esimerkiksi veden olomuodot ovat jää, vesi ja höyry. Lämpötila muuttaa olomuotoa.***

Kiinteässä aineessa rakenneosat ovat sidoksissa toisiinsa. Ne värähtelevät paikallaan. Nesteessä rakenneosat voivat liikkua, mutta ovat yhä vuorovaikutuksessa. Kaasussa rakenneosat liikkuvat vapaasti eikä sidoksia ole.”

Itsenäisesti tai parin kanssa kirjoittaneet voivat verrata omaa tekstiään tähän. Samalla asiaa kerrataan.

ESIMERKKI, UUDELLEEN KIRJOITTAMINEN.

Avainsanat on annettu valmiina tekstin lukemisen jälkeen.

• eduskunta	säätää
• aloite	
• lähetekeskustelu	käydä
• valiokunta	erikoistua
• täysistunto	käsitellä
	hyväksyä
	hylätä
• presidentti	allekirjoittaa

Kirjoitetaan yhdessä:

Eduskunta säätää lait.

Kansanedustaja tai hallitus tekee aloitteen. Lähetekeskustelu käydään täysistunnossa. Sitten asia...

**Kertaa ja kirjoita.
Avainsanat saat
laatikosta.**

**Autonomian aika
1809-1917**

Suomen sota alkoi, koska _____

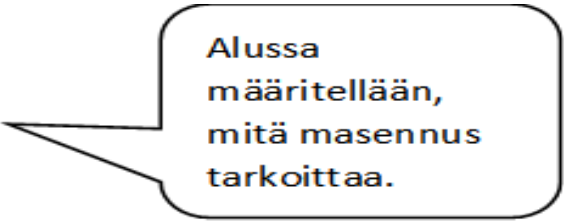
Napoleon
Aleksanteri I
Ruotsin
kuningas
Britannia
Kustaa Aadolf
Suomen sota
VERBEJÄ:
*SOPIA, LIITTYÄ,
KIELTÄYTYÄ,
HYÖKÄTÄ*

ESIMERKKI, OHJATTU KIRJOITTAMINEN, malliteksti ja aineisto.

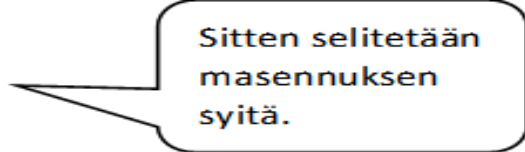
Lue koevastauksen malli, Emman koevastaus. Kirjoita koevastaus keliakiasta samaan tapaan.

- **Määrittele** keliakia.
- **Selitä**, mistä keliakia johtuu.(=selitys)
- **Kuvaa** esimerkki läheltä tai kaukaa. Jos et keksi, käytä apuna Antonin puheenvuoroa.
- Yhdistä oppimateriaalin tieto keliakian hoidosta esimerkkiin.

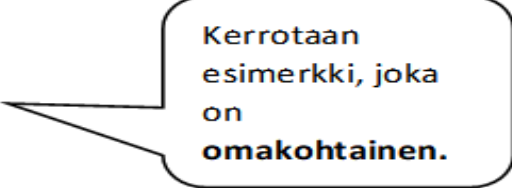
- **Malliteksti:**
- **Emman koevastaus (terveystieto):**
- ”Masennus on pitkäaikainen mielenterveyden häiriö. Masentunut ihminen ei osaa ajatella tulevaisuutta. Hän ei selviä tavallisista arkipäivän asioista. Jos masennusta ei hoideta, se voi jäädä pysyväksi. Vaikea masennus voi johtaa psykoosiin.
- ”. Masennus johtuu monesta asiasta. Syitä voi etsiä lapsuuden kokemuksista ja ihmissuhteista. Myös epäonnistuminen ja vaativa elämäntilanne voivat aiheuttaa masennusta. Usein masennukseen ei löydy yhtä syytä, vaan useita.
- Minä tiedän masennuksesta jotakin. sillä ystäväni Diana (en kerro oikeaa nimeä) sai masennus-diagnoosin. Diana on hyvä kaveri, minusta ihan tavallinen. Hän kertoi, että hän on monta kertaa ajatellut lopettaa opiskelun. En ymmärtänyt. Miksi joku haluaa lopettaa opinnot, jos on päässyt kauneudenhoitoalalle? Diana kertoi minulle vaikeista asioista ja silloin ymmärsin.
- Terveystiedon kirjassa sanottiin, että hyvät ihmissuhteet ovat kaikkein tärkeintä, jos joku sairastuu masennukseen. Vaikka on terapiaa ja lääkkeitä, ystävät kuuntelevat ja ymmärtävät. Diana käy terapiassa vieläkin. Tiedän, että hänellä on myös lääke, jota hän inhoaa. Mutta Diana valmistuu kosmetologiksi ensi keväänä! Me selviämme.”

Alussa määritellään, mitä masennus tarkoittaa.

Sitten selitetään masennuksen syitä.

Kerrotaan esimerkki, joka on **omakohtainen**.

Oma kokemus yhdistetään yleiseen tietoon lopetuksessa.

ANTON KERTOON:

”Valmistuin viime vuoden kesäkuussa Jyväskylän ammattiopistosta yomerkonomiksi.

Keliakiadiagnoosin sain kesällä 2012. Se ei ollut yllätys, koska oireita oli ollut noin vuoden ajan. Lisäksi toisella vanhemmistani on sama sairaus.

Suhtauduin asiaan käytännönläheisesti: mitä saa syödä ja mistä pitää luopua. Muutos gluteenittomaan ruokavalioon oli kivuton, koska perheessä on toinenkin keliakikko. **Diagnoosi oli helpotus siinä mielessä, että sai selityksen vatsavaivoille.**

Kerron sairaudestani vain, jos on pakko. Haluaisin kertoa siitä vain sellaisille, jotka vastaavat ruuanlaitosta – esimerkiksi ravintolassa tilatessa en tahtoisi puhua keliakiastani.

https://www.diabetes.fi/inspis/ammatti_asepalvelus_sosiaaliturva/sairaan_koskettava_elama_keliakia_ei_ollut_yllatys

Lähteitä:

Aalto, E., & Tarnanen, M. 2015, Kielitietoinen aineenopetus opettajankoulutuksessa. *AFinLA-e : soveltavan kielitieteen tutkimuksia*, 8, 72-90.

Bunch, G.C. 2013, Pedagogical Language knowledge preparing mainstream teachers for English Learners in the new standards era. *Review of Research in Education* 37, 298-341.

Cummins, J. 1996, *Negotiating identities: Education for empowerment in a diverse society*. Ontario, CA: California Association for Bilingual Education)

Freeman & Freeman 2008: *Academic Language for English Language Learners and Struggling Readers*. Heinemann. Portsmouth.

Lerikkanen, M-K. (2006). *Lukemaan oppiminen ja opettaminen esi- ja alkuopetuksessa*. Helsinki: WSOY.

Kuukka, I & Rapatti, K, 2009: *Yhteistä kieltä luomassa*. OPH. Helsinki.

Rose, David & Martin, J. R. 2012. *Learning to Write, Reading to Learn. Genre, Knowledge and Pedagogy in the Sydney School*. Equinox.

<https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/aug/25/skim-reading-new-normal-maryanne-wolf>

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2018/11/02/alylaitteet-tyhmentavat-koko-ihmiskunnan-aivotutkijan-5-vinkkia>